

Kõrgem Kunstikool Pallas
Fotograafia osakond

Kunstnikuraamat "lumm ja Lumi" koos luuletaja Kadri Tiganikuga
Lõputöö

Agnes Mürsepp

Juhendajad: Kaisa Eiche

Madis Kats

Tartu 2023

SISSEJUHATUS.....	3
1. KAASAUTORSUS	4
1.1 ROLLIJAOTUS.....	4
1.2 AUTORIPOSITSIOON. LUULE MÕJU JA TÕLGENDUS	6
1.3 VISUAALNE REPRESENTATSIOON LUULEST	9
2. DOKUMENTATSIOON.....	12
2.1 FOTOGRAFEERIMISE JA TRÜKISE TEHNILINE INFO	12
2.2 PROTSESSI ÜLEVAADE.....	13
3. KÜSITLUS NAISLOOJATEGA	15
3.1 KÜSITLUSE ÜLEVAADE.....	15
3.2 KÜSITLUSE TÕLGENDUS	17
3.2.1 Võrdne tööjaotus.....	17
3.2.2 Hierarhia	17
3.2.3 Kaasav koostöö.....	18
4. LÕPUTÖÖ TULEMUS JA ARENGUVÕIMALUSED.....	20
4.1 TULEMUS JA VASTAVUS EESMÄRGILE	20
4.2 ARENGUVÕIMALUSED.....	20
KOKKUVÕTE.....	22
SUMMARY	24
KASUTATUD KIRJANDUS.....	26
LISAD.....	27
LISA 1	27
LISA 2.....	28
LISA 3.....	29
LISA 4.....	33
LISA 5.....	38
LISA 6.....	43
LISA 7.....	44

Sissejuhatus

Minu lõputööks on valminud loominguline projekt, milleks on kunstnikuraamatu "lumm ja Lumi" koostamine koostöös Kadri Tiganikuga, kus ühinevad kolm osa - luule, fotod, küljendus. Minu rolliks on kaasavalt teise autori luuletused fotograafilisse keelde tõlgendada ja kõik terviklikult küljendada. Enda lõputöö valikut põhjendan sellega, et alates lapseõlvest on minu suureks armastuseks olnud lugemine ning alates fotograafia õpingute algusest olen unistanud oma fotode esitlemisest just raamatu formaadis. Lisaks sellele tundus raamatu koostamine ja avaldamine väga suur väljakutse ning võimalus õppida töö käigus veel juurde trükitehnilist ja küljenduslikku poolt, millega Pallase õpingute ajal põgusalt tutvuda sain. Leian, et need on väga vajalikud oskused edasiseks valdkondlikuks karjääriks.

Kirjalik osa koosneb protsessi tutvustusest ja autoripositsiooni kirjeldusest, mille käigus kaasautorina idee ja kujunduse teostuseni jõudsin, kuidas luule visuaalsesse keelde tõlgendasin ning kuidas toimis rollijaotus. Lisaks sellele viisin läbi poolstruktureeritud intervjuud nelja naiskunstnikuga, et kaardistada nende kogemusi sarnaste koostööde puhul teiste naisautoritega ning võrrelda nende kogemusi enda omaga. Vestluste eesmärgiks oli leida universaalseid printsiipe subjektiivseks väärtusloomeks.

Esimeses peatükis kirjutan kaasautorsusest ning sellega seonduvast rollijaotusest. Lisaks annan ülevaate, kuidas teise autori luule mind fotograafina mõjutas ning kuidas toimus teksti visuaalsesse keelde tõlgendamine. Teises peatükis kirjeldan detailsemalt töö vormilisi iseärasusi, materjalide valikuid ja fototehnika kasutamist ning annan ülevaate kogu loomingulisest protsessist. Kolmandas peatükis tutvustan küsitlust, mille viisin läbi nelja naiskunstnikuga, kirjeldan uurimismeetodeid ning valimit, tõlgendan tulemusi. Neljandas osas võtan lõputöö kokku, hindan eesmärkide saavutamist ja kirjeldan arenguvõimalusi.

Kirjaliku ja praktilise töö käigus areneb välja teadlikum autoripositsioon ning arusaam viisidest, mis aitavad tulevikus kujundada usaldusväärsemaid ja täisväärtuslikumaid koostöid.

1. KAASAUTORSUS

Kaasautorsust määratletakse Eestis hetkel kehtiva autoriõiguse seaduse § 30, lõige 2 kohaselt kui ühise loomingulise tegevuse liiki, mille puhul on iga autori loominguline panus eristatav ja üksteisest eraldatav ning neil osadel on iseseisev tähendus (Autoriõiguse seadus, 2023). Minu eesmärk oli luua fotograafiat ja luulet ühendav raamat läbi sidusa koostöö. Mõistsin, et selle saavutamiseks peab minu ja teise autori vahel olema läbipaistev, arvestav ning kaasav suhtumine, mis avaldub võimaluste kaudu pakkudes mõlema autori arvamustele ja loomingulisele eneseväljendusele vajalikku ruumi ja vabadust. See taotlus juhatas mind feministliku lähenemise juurde, mille valdkonna uurijad rõhutavad mittehierarhilise suhtluse, mõistmise ja vastastikuse õppimise tähtsust (Sultana, 2007: 375).

Minu kaasautoriks on Kadri Tiganik, kellega oleme lähedased sõbrad alates aastast 2016, kui õppisime koos juuksuriametit. Meie sõprus sai alguse ühisest huvist enesearengu ja inimeseks olemise mõtestamise vastu. Läbi aastate on meid koos hoidnud sügavad ja ausad vestlused ning Kadri on mind väga tugevalt mõjutanud otsima enda kohta siin maailmas. Tänu meie suhte tugevale vundamendile olen fotograafia õpingute ajal ka teda mitmeid kordi pildistanud ning muu hulgas on selgunud, et meil on sarnane esteetiline maitse ning meid seob armastus kunsti vastu.

Kui Kadri mulle 2022. aastal mainis, et tal on unistus oma luuleraamat välja anda, tundsin kohe inspiratsiooni, sest ka minu armastus raamatute vastu on pannud mind ette kujutlema seda helesinist unistust kunagi mõne raamatu kujunemises oma rolli mängida. Seetõttu pakkusin talle kohe välja, et äkki saame need kaks asja ühendada ja luua raamat koos. Kadri oli sellega otsustavalt nõus.

1.1 Rollijaotus

Ülesannete jaotus oli meie koostöö puhul loomulik ja kerge. Kuna luule oli valminud aastatel 2016-2022, ei saanud ma selle loomisprotsessi kõrval olla. Küll aga oli Kadri kaasautorina fotode sündimise juures ja protsessi suur mõjutaja. Rollid jaotusid enamasti loomevaldkonna

põhiselt ehk Kadri toimetas teksti ning mina vastutasin kogu visuaalse osa eest, milleks oli fotograafiline pildimaterjali loomine, valik ja sisu küljendamine.

Kadri ülesanneteks oli luuletuste valimine ning nende toimetamine. Kuna luuletused on sündinud aastaid tagasi, tähendas see tema jaoks värske pilguga tekstimaterjali üle vaatamist, et kas grammatiliselt on kõik korrektne ning lõpliku luuletuste valiku tegemist. Lisaks sellele vastutas tema ka luuletuste järjekorra eest raamatus.

Minu ülesanneteks oli visuaalse kontseptsiooni loomine: ideede genereerimine ja pildistamine, fotode analüüs ja sorteerimine, järeltöötlus ning kogu raamatu (luuletused ning pildid) terviklik kujundamine, trükiettevalmistus ning suhtlus trükikojaga.

Alates 2023. aasta veebruarist tegime iganädalasi regulaarseid videokõnesid, milles hoidsime üksteist kursis, kuidas individuaalsete ülesannetega läheb ning arutlesime ning täpsustasime kontseptsiooni. Nende kohtumiste käigus tekkis ka ühiseid ülesandeid, nagu näiteks trükikodade otsing, raamatu mõõdud, vormistuslikud materjalid jne. Täpsustuseks võin öelda, et kui minu ülesandeks oli lõpuks trükivalmis fail luua, siis koos otsustasime, millisena me seda näha soovime. Sealjuures ei sekkunud me ilma ühiselt arutamata teineteise vastutusalaadesse: mina ei muutnud luuletuste asukohta ega olemust ning Kadri ei sekkunud fotode asetuse, järjekorra ega stilistika osasse.

Tundsin kogu protsessi vältel, et olen fotode loomisel ja kujundamisel pälvunud Kadri usalduse. Samas oli tema arvamus minu jaoks oluline ning raamatu terviklik olemus sündis meie mõlema ühiste teadmiste ja oskuste kaudu.

Kõige tähendusrikkam ning mahukam ühine loomisprotsessi etapp oli pildistamine, sest Kadri on kõikidel fotodel ka modell. Pildistamised nägid välja kui mitmepäevased ühised loomingulised koosolemised. Need algasid kohtumise ning vestlusega, mille kaudu mõlemad tunnetasime, milleks sellel hetkel valmis oleme. Enne seda oli minu eeltöök välja valida luuletused, mille põhjal pildistada. Kuna luuletusi oli erineva meeleoluga, proovisimegi vestluse käigus aru saada, millist meeleolu sel korral kehastada soovime. Pärast vestlust alustasime pildistamisega ning kantuna Kadri ja minu meeleolust, ma ka

vajadusel juhendasin või täpsustasin oma visiooni. Enamikul juhtudel oli esimene pildistamise osa staatilisem ja kontrollitum ning teine osa vabam ja loomulikum. Tundsin ise, et minul oli pildistamistel fotograafina suurem vastutus nii öelda see õige pilt kätte saada, kuid kogu protsessi vältel ma toetusin tugevalt ka Kadri arvamusele. Meie ühise panuse tulemuseks luule justkui kehastus fotodena.

1.2 Autoripositsioon. Luule mõju ja tõlgendus

Mulle avanes võimalus esmakordselt Kadri luulega tutvuda 2022. aasta sügisel. Esimestel kordadel lugedes oli eesmärgiks pigem kogu sisuga tutvuda ja saada asjast ülevaade kui põhjalikult süveneda. Luuletusi oli kokku palju – peaaegu 170. Üsna ruttu panin tähele, et enamus neist olid lühikesed, vaid mõnerealised ning osad veelgi lühemad. Lugemisel hakkasid minu jaoks selguma teksti läbivad motiivid ja tunnetuslikud elemendid, mille najal alustasin enda peas visuaali loomisega.

Kadri luules köitis esimesena mu tähelepanu asjaolu, et need on suunatud nii iseendale, kuid ka kellelegi teisele. Läbi raamatu rullus lahti armastuslugu, mis voolas ja lookles läbi ootuste, pettumuste, kire ja äratundmiste väljendamise. See lugu polnud kahe inimese armastuslugu, vaid pigem ühepoolne, ühe naise lugu. Jäi mulje, et tegemist on eneseotsimise ja tasakaalu leidmise püüdega. Oli tunda, et nende luuletusteta poleks ta suutnud päris iseendaks jääda, et need olid justkui vajalikud mõistmaks enda sisemaailma. Paradoksaalsel moel jätsid luuletused tihti mulje nagu kirjeldaks autor oma tundeid luules pigem kõrvalvaatajana, neid justkui dokumenteerides. Lisaks õnnestus tal need luuleread kaasahaaravalt kirja panna, mis mind omakorda enda minevikku reflekteerima pani.

Olles ise Kadriga ühevanune naine, tundsin end paljudes tema luuletustes ära. Arvan, et soov olla armastatud ja ihaldatud oma partneri poolt on universaalne inimlik tunne ja kõnetab enamikke inimesi mingil ajahetkel oma elus, aga eriti just noorena, kui esimesed armumised ning lahkuminekid läbi elatakse. See on aeg, kus me püüame naiivselt end teise inimesega sobitada, püüdes näha end läbi võõraste silmade. Seda tunnet tundsin, kui lugesin luuletust raamatus leheküljel 63:

*uimasuse kurnatus ja appikarje
kes ma olen, miks ma olen, kes
tuule tühjus hinges ja sõnatu meel
ei tea, kas oli tarvis seda üht õlut veel
miks ma olen, kes ma olen, miks*

Ning luuletust raamatus leheküljel 72:

*murra mu käed
pimesta silm
et imede ilm
nahka mööda voolaks*

*tuimesta meel
ja võta mu keel
et oleks mu hirm
Sinu käte tee*

Ning kõige lihtsamalt ja tabavamalt leheküljel 77:

Kujundan end läbi Sinu.

Nende tekstiliselt kirjeldatud kogemuste kaudu õppisin ka ise end justkui kõrvalt nägema ja teadlikumalt oma identiteeti looma. Ka Kadri kirjutab oma luuletustes eneseotsingutest ja -leidmistest. Näiteks luuletus leheküljel 91:

*mis mul Sinult enam õppida,
kukkuda juba oskan
nüüd püsti tõusta ka*

Ning leheküljel 109:

*Kiht kihi haaval riietan end lahti,
iseendaks.*

Leheküljel 126:

Tegin endasse ruumi iseenda jaoks.

Kõige rohkem lugesin luuletustest välja igatsuse meeleolu. Igatsust ja ootust kaaslase järele, kes mingitel hetkedel on ja siis jälle pole. Näiteks leheküljel 152 olev luuletus:

*teki sisse kaotanult
vaatan, kuis linna roosa kuma täidab toa
mõtlen Sinust,
kes Sa teispool linna
silmitsi oma haigutava tühjusega
trammid veel sõidavad
ja aega on
tule
täidan kõik Su tühjad toad oma õrnusega*

Ja leheküljel 170:

*keegi tuli
käis
pani tule kustu
nüüd kahekesi pimedusega
vahime leegitsevat tõtt*

Kokkuvõtvalt otsustasin pärast luuletuste analüüsimist luua fotod, milles oleks äratuntav kehakeelne maneer. Tuntav mitte niivõrd analüütiliselt, vaid tunnetuslikul tasandil. Oluline oli, et lisaks luuletustes esinevatele tunnetuslikele elementidele, oleks fotodel ka eraldiseisev mõju, mis kannaks oma tähendusvälju edasi ilma tekstitagil. Lõputöö käigus valminud fotode loomine andis mulle võimaluse aktifotograafiaga lähemalt tutvuda. Olen õpingute ajal mõistnud, et kõige enam huvitab mind inimene kui subjekt ning aktifotograafia tähendab minu jaoks avada inimese sügavamaid kihte, näha maskideta inimlikkust. Meie kehaline kollektiivne kogemus ühendab meid, kuid individuaalsete omapärade kaudu ka lahutab. Seda ühisosa - keha - võib võrrelda reservuaariga, millesse on kogunenud eri kontseptsioone, tõekspidamisi, mälestusi. Tegemist pole pelgalt objektiga, vaid osaga meist ja meie identiteedist. Mind huvitavad need mälestused, mis kehasse on talletunud. Seetõttu

ei alusta ma üldjuhul loomisprotsessi ettekujutlustest, vaid usalduse loomisest ja märksõnadest, mis annab võimaluse mul ja teisel subjektile uurida nende märksõnade tähendusi ning luua selle põhjal koos midagi ühiselt. See tähendab ka eelduste ja ootuste kõrvale jätmist, et oleks võimalik näha muu kõrval loomishetke potentsiaali. Kõik fotod valmisid koostööna ning usaldades intuitsiooni.

1.3 Visuaalne representatsioon luulest

Kõige esimeseks ülesandeks valisin endale Kadri luuletuste lugemise. Esialgu proovisin hinnangutevabalt ja neutraalse tundega lugeda ning seejärel teadlikult tähele panna, millised emotsioonid, tunded ja mälupeegeldused tekivad. Pidasin selles perioodis päevikut ning kirjutasin üles märksõnu, mis pidevalt mu peas esile kerkisid. Pärast seda jätkasin lugemist ning seekord üritasin juba analüüsida enda reaktsiooni neile ning leida ka seoseid ja korduvusi. Sorteerisin enda jaoks need märksõnad tunnete järgi kategooriatesse. Enim kõnetasid ja kordusid minu jaoks teemad nagu haavatavus, igatsus, segadus, kurbus, iha ja igavikulisus.

Tänu kolmanda õppeaasta aktifotograafia kursusele avastasin, et aktifotograafia annab mulle võimaluse teise inimesega personaalsemalt suhestuda ning jõuda sügavamale inimlikule usaldustasandile, mis omakorda lisab minu jaoks fotodele tähendusrikkust. Tänu senistele kogemustele soovisin, et raamatusse valitavad fotod oleksid just nimelt aktifotod. Seetõttu oli loogiliseks järgmiseks sammuks kõik need eelnevalt loetletud märksõnad (tunded, meeleolud jne) kehakeelde tõlgendada. Selleks tegin märkmeid ning proovisin luule baasilt ja enese poolt varem kategoriseeritud tunnetada ja märgata kõigepealt enda keha intuiitsete reaktsioonidena, kui mõtlesin näiteks igatsusele või haavatavusele. Mõistsin, et isegi ilma teoreetiliste teadmisteta on kehakeel enamike inimeste jaoks loomulik ja arusaadav. See on midagi, mille mõistmiseks me ei pea isegi teadlikult märkama teise inimese kehalist asendit või žeste, vaid need tõlgenduvad meie jaoks justkui automaatselt. See kinnistas minu arvamust, et aktifotograafia ja emotsioonide kehastamine edasises pildistamisprotsessis on õiged valikud.

Sellele järgnes pildistamisprotsess, milles koos Kadriga erinevaid tundeid kehastada proovisime. Esimene pildistamine oli proovipildistamine ning selle käigus õppisin, et kuna tegemist on niivõrd tundliku tegevusega, ei saa ma olukorrale läheneda kontrollivalt ja liigselt juhendades, vaid pean leidma loomulikuma viisi, kuidas luua nende tunnetega parem kontakt, mida fotograafiliste vahenditega edastada püüdsin.

Edasisele pildistamisprotsessile lisandus uus etapp, mis algas usalduse tekitamisega. Võtsime enne igat pildistamissessiooni aega, et vestelda ja proovisin teadlikult jõuda punkti, kus me mõlemad saame ausalt jagada seda, kuidas end päriselt tunneme. Mõnikord olime väsinud või ebakindlad, mõnikord mängulised ja lõbusad. Pidasin oluliseks meeleolusid väljendada, sest ilma selleta ei oleks me emotsionaalselt olnud valmis kehastama neid eelnevalt kaardistatud tunnete kategooriaid. Teisisõnu oli mul näiteks haavatavuse pildistamiseks vaja, et Kadri modellina ka päriselt end selles hetkes nii tunneks ja end mulle avaks.

Kui olime teineteise suhtes emotsionaalselt avatumad ja seeläbi suurema usalduse saavutanud ning jõudnud arusaamale, mis meeleolus me parajasti oleme, lugesime koos tema luuletusi ning ma jagasin talle oma visiooni luule mõju ja eelseisva pildistamise kohta. Väljendasin talle, kuidas need tekstid mind inspireerinud on ja kuidas nende väljendamist ette kujutan. Vestluse kaudu jõudsime järeldusele, millised luuletused võiksid hetkelise meeleoluga sobida. Enne pildistamist leppisime ka kokku, et millal iganes peaks Kadriil olema ebamugav või kui ta tunneb, et ta ei soovi mingit kehaosa endast pildile jätta, siis ta annab sellest selgelt märku. Etteruttavalt märgin, et sellist olukorda ei tekkinudki.

Pildistades leppisime Kadriga kokku, et ta võib olla kaamera ees täpselt nii, nagu soovib. See tähendas, et kui ta tundis näiteks vajadust nägu eemale pöörata, et end varjata või sättida end istuma mugavasse asendisse, siis just seda ma soovitasingi tal teha. Tänu sellele tundsin, et võin teda pildistada ja leida tema valitud loomulikus asendis erinevaid kompositsioone. Mängulisemate pildistamissessioonide puhul leidsime ka võimaluse mõlemad oma rollid justkui unustada ning kasutasime muusikat ja eksperimentaalset valgust, vabastades end kompositsiooniotsingutest või fotokaamera teravustamisest. Läbi

selle sain avastada juhuslikkuse võlu, kuid enim andis see võimaluse minu ja Kadri ühise usalduse kasvamiseks.

Järeltöötuses oli ühiseks jooneks mustvalge ja analoogihõnguline esteetika, mis oli vajalik igavikulise ja ajatu tunnetuse lisamiseks üldisele kontseptsioonile. Mustvalge fotograafia on mind loominguks algusest peale paelunud ja tunnen tihtipeale, et värvid on paljudes fotograafilistes olukordades esteetilises mõttes üleliigsed.

Küljendades soovisin leida lahenduse, mis aitaks nii fotodel kui ka luulel eraldi esile tulla. Esimesena proovisin varianti, kus viisin nii luuletekstid kui ka fotod samale leheküljele ning püüdsin leida sobivat kompositsiooni, et tekiks ühtne tervik ja kaks meediumit toetaks teineteist (Lisa 1). See ei õnnestunud, sest foto mõjus teksti kõrval teisejärgulise kujundusliku elemendina, mitte võrdväärse sisulise komponendina. Edasiarenduse käigus jõudsin lahenduseni, kus iga foto on ilma tekstita eraldi leheküljel. Lisaks asjaolule, et foto tuleb selliselt rohkem esile, annab selline küljendamisevõte võimaluse ka lugejal pausi tegemiseks, et tunnetada paremini, kas ja kuidas on raamatu sisu mõjunud. Fotode esinemissagedus tuli mitte niivõrd teadlikult paikapandud loogikast lähtuvalt, vaid peaaegu täielikult sisetunde järgi. Püüdsin tunnetada kujuneva tervikliku loojutustamise rütmi, kus mõju avaldasid nii luuletuste kui ka fotode tähendused.

2. DOKUMENTATSIOON

Selles peatükis annan detailse ülevaate, millised on minu lõputöö praktilise osa tehnilised iseärasused. Tutvustan raamatu vormi, suuruseid ning materjale ning põhjendan neid valikuid. Lisaks sellele kirjeldan ka kogu raamatu loomise protsessi.

2.1 Fotografeerimise ja trükise tehniline info

Kõik fotod valmisid digitaalselt Canoni hübriidkaameraga RP. Objektiividest enim oli kasutusel Canon EF 50mm f1.8, aga ka Samyang 85mm f1.4. Valisin need suure ava tõttu, tänu millele on võimalik teravus väga väiksele alale viia ja anda fotole abstraktsemat ja pehmemat tunnetust. Pildistasin fotod värvilisena ning järeltöötluses muutsin mustvalgeks. Töötluks kasutasin Adobe Lightroom (2023) ja Adobe Photoshop (2023) programme. Kujundamine ja küljendamine käis programmis Adobe InDesign (2023).

Kahel korral pildistades kasutasime naturaalselt valgust, mis langes ruumi aknast. Ühel korral kasutasime üht stuudiovälku ning ka vahelduvate värvidega *led*-valgustit.

Raamatu lasin trükkida Ecoprint AS-is. Väikse tiraaži tõttu ei olnud võimalik kõiki soovitud materjale kasutada. Raamatu kogu sisu (sh fotod) sai trükitud katmata valgele paberile Munken (*print, white, 100 g*). Raamat köideti liimköites kõvakaanelisena, materjal 4/0 lamineeritud, matt. Need valikud said tehtud väheste võimaluste tõttu, mida trükikoda mulle pakkuda sai. Lehekülgi oli raamatus kokku 216 ja formaat 14 x 13 cm. Raamatusse sai valitud 25 fotot. Trükkimise eelarveks kujunes nelja eksemplari puhul 245 eurot, millele lisandus käibemaks (vt hinnapakumist lisades, Lisa 2). Rahastasime projekti Kadriga omavahenditest.

Kõik fotod on raamatus paigutatud iga paari lehe tagant, andes lugejale ja vaatajale võimaluse korraga kas ainult fotole või tekstile süveneda. Tühje lehti raamatus ei ole, sest luuletuste ning fotode rohkuse tõttu oleks see tähendanud liiga paksu raamatut.

2.2 Protsessi ülevaade

2022. aasta sügisel otsustasime koos Kadriga, et soovime koos luua raamatu. Esimesel kohtumisel tegime ajurünnakuid ja panime paika esialgsed ideed ning visiooni. Võib öelda, et ideedest puudust meil ei olnud, pigem kasvas sellest külluslik ideedekogum, mida järk-järgult destilleerima hakkasime. Esmane visioon oli luua luule- ja fotoraamatu kogumik justkui päevikuna. See oleks olnud värviline, *sketchbook*'ilik, paljude erinevate materjalide ning kujunduslike elementide sulam. Meid inspireeris Florence Welch'i raamat "*Useless Magic*" (2018).

Järgmise sammuna kohtusin ajalehe "Müürileht" pikaajase küljendaja, paljude raamatute kujundaja ning minu lõputöö praktilise osa juhendaja Madis Katsiga, kes õpetas Adobe küljendusprogrammi inDesign, sirvisime erinevaid raamatuid ja sain esimesed teadmised raamatu füüsilistest omadustest nagu paber, köitmistehnika, värvid jne. See aitas mul edasise suhtes langetada olulisi valikuid, et mida praeguste olemasolevate ressurssidega on võimalik teha ning mida mitte. Igal nädalal tegime Kadriga ka videokõne, milles arendasime oma esialgset ideed ning iga korraga kasvas meie arusaam sellest, et millist raamatut me kokkuvõttes teha soovime. Kõige enam aitas meid küsimus "miks?", mille abil kohe alguses paljud ideed kõrvale jätsime, sest mõistsime, et kõigil, mida otsustame teha, peab olema eesmärk ja õigustatud taotlus. Aina rohkem liikusime selguse ja visuaalse puhtuse poole. Kuni märtsini toimetas Kadri luuletusi ning nende järjekorda raamatus ning mina lugesin ja valisin luuletused, mille põhjal soovisin luua visuaali.

Lugemisel selgusid esmalt tunded, mida fotodel edasi anda soovisin. Nendeks olid haavatavus, igatsus, segadus, kurbus, iha ja igavikulisus. Mõtiskledes, kuidas seda fotokeelde tõlgendada, mõistsin, et selleks võiks olla mustvalge aktifotograafia esteetika, sest kehakeel on universaalne ja mõistetav enamikule inimestele. Mustvalge fotograafia on mulle omaseks ning loomulikuks käekirjaks kujunenud stiil, mis võimaldab edasi anda igavikulisust.

Pildistasime kokku kolmel nädalavahetusel kaks või kolm päeva järjest. Esimesel pildistamisel lugesime koos luuletusi ning ma tutvustasin Kadri oma ideid. Ühise

tunnetamise ning osalise juhendamise kaudu suutsime juba esimesel pildistamisel osad lõplikku valikusse pääsenud pildid valmis saada. Teisel korral jätkasime aktifotograafiaga, milles kehastasime haavatavust ning lõime ka "Õiteseeria" (Lisa 3) ning "Kehaseeria" (Lisa 4). Esimese puhul oli iseloomulikuks faktoriks lilleõied ning teise puhul läbiv visuaalne joon, milles keha on kui maastik. Kolmandal pildistamisel püüdsime kehastada ja fotograferida vabanemist ja enesekindluse leidmist, mille pildistamisel kasutasin pikka säriaega. Valmis seeria "Vabanemine" (Lisa 5).

Kaks pildistamist toimusid stuudios ning üks Kadri kodus. Igal pildistamisel oli olulisel kohal hetkeemotsioon ja tunnetus. Me ei soovinud midagi lavastada, mis oleks vastupidine sellele enesetundele tolles ajahetkes. Seetõttu vajab iga pildistamine pikka valmistumist, kohalolu ning enesehäälestuse praktiseerimist. Alustasime üksteisega harjumisega ning pärast seda usalduslikkuse tekitamisega. Kogu protsessis oli vajalik olla aus. Näiteks kui soovisime pildistada vabadust ja vabanemist igatsusest, siis ei saanud seda teha päeval kui emotsioonid oli pigem staatilised ja kurvad. Pärast omavahelise usalduse tekkimist alustasime meeleolu loomise katsetamist juba kaamera vahendusel. Selleks võis olla valguse ja tausta sättimine, muusika valimine jne. Läbi protsessi oli väga olulisel kohal küsimus, et kuidas teine end praegu tunneb ning see aitab fookust hoida. Keskmiselt oli ühe fotosessiooni pikkus koos vestluspausidega 3-4 tundi.

Pildistamistele järgnes digitaalne töötlusprotsess, mille käigus valisin välja kokku 25 sobivat fotot. Kõige viimasena valmis raamatu kaas, sest selleks hetkeks oli meil terviklik ülevaade sisust ja selle kujunenud olemusest. Raamatu kaanel kasutasime nagu sisuski, teksti paremale joondust ning tervele kaanele laotasime ühe pildi, mis ka sisus kordub. Pildivalik oli keeruline, sest häid variante oli palju, kuid lõpuks osutus valituks foto, mis annab edasi ihu abstraktsust ja tundelisust. Raamatu kaane kujundus on leitav käesoleva töö lisades (Lisa 6).

3. KÜSITLUS NAISLOOJATEGA

Selles peatükis kirjeldan, mis ajendas mind vestlema naisloojatega, kuidas see välja nägi ning kuidas see toetas mu arusaama enda kogemusest.

3.1 Küsitluse ülevaade

Enda koostöökogemuse hindamiseks, võrdlemiseks ning feministliku teooria konteksti asetamiseks soovisin saada rohkem teada teiste naisloojate kogemustest. Valisin andmete kogumiseks poolstruktureeritud intervjuu meetodi, mida nimetatakse ka teemaintervjuuks. Teadaolevalt kuulub see kvalitatiivsete uurimusmeetodite hulka, mille puhul kasutatakse avatud küsimusi ning mis võimaldab igale vastajale subjektiivsemalt läheneda. Kuna kvalitatiivse uurimismeetodi eesmärgiks on kindla nähtuse selgitamine ning mõistmine, mitte üldistused, siis kasutan julgelt andmete kogumiseks ja intervjuude läbiviimiseks väiksemat valimit.

Minu eesmärk oli uurida mitte niivõrd soopõhiseid või isikulisi aspekte, vaid pigem luua arusaam koostööprintsipiidest, milles on tähtis koht empaatial ja solidaarsusel. Otsisin universaalseid printsiipe, mis aitavad subjektiivsust ja subjektist lähtuvat väärtusloomet praktiseerida. Olen täheldanud, et kunstimaailmas levib endiselt nn geeniuse müüt, milles tõstetakse esile üht kunstnikku ja tema erilisi sünnipäraseid andeid, tänu millele tema looming justkui pingutust ei nõua. Arvan, et liiga vähe tuuakse esile koostöölisi aspekte ja räägitakse sellest, kuidas mahuka töö taga on tegelikult paljude inimeste või ka ettevõtete panus.

Intervjuudele eelnes feministliku teooriaga tutvumine. Feminismi võib üldiselt kirjeldada kui seksismi- ning eksploateerimisevastast liikumist võrdsema maailma nimel (Euroopa Nõukogu, 2023). Mõiste määratlus oli oluline selleks, et oskaksin enda koostööd laiemas feministlikus raamistikus objektiivsemalt hinnata ning seejärel ka küsitluses osalejate kogemustega võrrelda. Tutvusin feministliku metoodika teooriatega, mille eesmärk on luua teadmisi sotsiaalsest reaalsusest, mis ei baseeru meestekesksetel vaatenurkadel (Saeidzadeh, 2023: 184). Nõustun ja püüdsin ka ise lähtuda Rosa de Nooijer'i ja Lillian Sol Cueva

seisukohast, kes selgitasid feministlikku lähenemist oma artiklis *''Feminist Storytellers Imagining New Stories to Tell''* järgmiselt: ''Feministid kasutavad erinevaid meetodikaid selleks, et muuta naiste elusid ja kogemusi epistemoloogiliselt, sotsiaalselt ja poliitiliselt oluliseks. (Nooijer jt, 2022: 237)

Täpsustuseks selgitan, et praeguse hetkeni ei ole määratletud, mis on feministlikud uurimismeetodid ja mis mitte, vaid küsimus on selles, milline on uurimuse läbiviimine või kuidas seda tehakse. Näiteks on sotsioloog Ann Oakley väitnud: "Mõned meetodid sobivad feministlike eesmärkidega paremini ning neid võib seetõttu pidada feministlikeks meetoditeks." Ta on lisanud, et vastupidiselt objektiivsele, standardiseeritud ning erapooletule lähenemisele intervjuerimisel, saavutatakse eesmärk kõige paremini hoopis siis kui intervjuerija ja intervjueritav on mittehierarhilises suhtluses ning kui intervjuerija on valmis ka oma identiteedi aspekte avaldama. (Doucet, 2006: 39)

Küsitluse eesmärk oli kaardistada naiskunstnike koostöökogemusi ning võrrelda, kas need on sarnased minu värske kaasautorsuse kogemusega. Valimi moodustasid esialgu viis naiskunstnikku, kellel on sarnaseid koostöökogemusi. Intervjuud viisin läbi Marja-Liisa Platsi, Ave Taaveti, Kadi Soosalu ning Kristi Kangilaskiga.

Marja-Liisa Plats on lasteraamatute illustraator. Ave Taavet on vabakutseline kunstnik, karikaturist ning kirjanik, kes teeb pidevalt koostööd ajakirjaga *Vikerkaar*. Kadi Soosalu on kaasaegne feministlik kunstnik, kelle illustratsioonid ilmuvad tihti veebilehel *Feministeerium.ee*. Kristi Kangilaski on illustraator, kes töötab *Viljandis* linnakunstnikuna. Üks esialgses valimis olnud kunstnik keeldus intervjuus osalemast, sest talle ei sobinud intervjuu läbiviimise meetod.

Intervjuud viisin läbi *Google Docs* digikeskkonnas, mis võimaldas mõlemal osapoolel vastata endale sobival ajal ning andis suurema ülevaate intervjuu käigust. Nii mul kui ka vastajal oli võimalus igal hetkel oma teksti redigeerida, täiustada või kustutada. See oli teadlik otsus, et ka küsitluse läbiviimine ei oleks ekspluateeriv ega keskenduks vaid info omandamisele. Keskmise küsimuste arv oli viis ning pikkus koos vastustega umbes kaks A4 lehekülge. Küsimused on leitavad täies mahus lõputöö lisades (Lisa 7). Küsimusi koostades

huvitasid mind ennekõike koostöö isiklikud aspektid ehk teisisõnu nende naiste isiklikud kogemused ja viis, kuidas nad ise neid kogemusi mõtestasid. Intervjueeritavate anonüümsuse tagamiseks eraldasid töös näitena kasutatud vastused vastajate isikust.

3.2 Küsitluse tõlgendus

Enda kogemuse, koostatud küsimuste ja küsitluse vastuste põhjal toon välja märksõnad, mis minu hinnangul enim esiletõstmist vajavad: võrdne tööjaotus, hierarhia ning kaasav koostöö.

3.2.1 Võrdne tööjaotus

Minu ja Kadri koostöö puhul langesid enamus ülesandeid ja vastutusalasid loomingu- ja oskuste põhisel ja tööülesannete jaotuse hindan võrdselt jaotunuks. See tähendas, et mina tegelesin raamatu visuaalse poolega ning Kadri luuletekstide osaga.

Küsitluses vastanutest oli sama kogemus kõigil ning näitena toon esile ühe vastuse, millega nõustun: *"Kas ei peaks olema võrdsed? Kas see pole iga koostöö eelduseks, et inimesed annavad endast parima ja et keegi ei kasuta kedagi ära? Ideaalis peaks igäiks teha saama seda, mida ta paremini oskab ja need tööd, mida keegi teha ei taha, jagatakse. Tasustatakse inimesi võrdselt, st palgad on avalikud. Ja igäiks peseb oma tassi ja läheb ka lavale kummardama."*

Enda kogemuse ning vestlusest selgunud vastuste põhjal julgen järeldada, et kogemus- või oskuspõhine tööjaotus on levinud ja toimiv koostöö osa, kuid võrdse ja läbipaistva kohustuste jaotamise eesmärgil vaadatakse kogu töö hulk pidevalt ühiselt üle.

3.2.2 Hierarhia

Tunnen, et minu koostöö oli võrdne, st me mõlemad Kadriga pidasime tähtsaks teise arvamuse teadasaamist ja selle üle arutamist ning enamus otsuseid langetasime koos. Kui tekkis olukord, kus meie arvamus lahkes, siis lahendasime selle läbi avatud kommunikatsiooni. Mõlemad põhjendasime oma seisukohta ning püüdsime tõstatatud probleemile läheneda objektiivselt ja hinnangutevabalt. Küll aga olin mina läbivalt rohkem juhtivas ja administratiivses positsioonis, mis väljendus põhiliselt ajakava loomises ja sellest

kinni pidamises. Seda tänu asjaolule, et võtsime raamatu loomise ette minu lõputööna, mis tähendas kindlas ajavahemikus töö teostamist. Seetõttu võin järeldada, et teatud määral oli meil hierarhiline koostöö.

Selles küsimuses nõustusid valimist kõik vastanud, et on tunnetanud ka naistevahelistes koostöodes hierarhia olemasolu. Üks autor vastas, et: *"Kindlasti mitte rohkem, kui muude koostöövormide puhul. Pigem on määrav igaiühe roll projektis - nt filmide puhul on loomulik, et režissöör võtab peamised otsused vastu ning muu meeskond aitab neid täide viia; näituseprojektide puhul on samuti kunstnik ja kuraator üheskoos otsustuspositsioonil ning teised pigem toetavas rollis. Muidugi on asjaosaliste vahel esinenud lahkkelisid, eriti kui tegemist on pikemaajaliste projektidega või kõik ei lähe päris nii nagu plaanitud, kuid pigem on siis tegu tööst tuleneva pinge või isiksuspõhiste hõõrumistega, mis paraku käivad asja juurde ning võivad esineda nii naiste kui meeste vahel."*

Arvan, et hierarhiline võimustruktuur on väga laialdaselt levinud ning normaliseeritud ja seetõttu on inimesed sellega ka harjunud. See aitab tööülesandeid ja vastutusalasid jagada. Samas tunnen, et jäiga hierarhia olemasolu võib pärssida toetavate ja avatumate suhete tekkimist, mis ei põhine pelgalt konkurentsil.

3.2.3 Kaasav koostöö

Koostööperioodil pidasin väga oluliseks omavahelist empaatiat ning läbipaistvust, et töö käigus ilmnevate tunnete ja mõtete jagamine ning üldiselt avatud olemine on aktsepteeritud ja toetatud. Eriti oluline oli see pildistamisprotsessis, kus ilma kaasava koostööta ei oleks saanud sündida püstitatud eesmärgiga fotod. Arvan, et tänu pikaajalisele sõprusele õnnestus see meie puhul Kadriga väga loomulikult.

Küsitluse käigus ilmses, et kõigi vastanute kogemused viitasid naistevaheliste koostööde puhul tuntavale empaatialle. Näiteks väitis üks vastanutest: *"On olnud läbipaistev. Katsun ka ise teadlikult avatud ja läbipaistev inimene olla, sest see mõjub ka teistele koostööpartneritele julgustavalt. Ilmselt on teemasid/olukordi, kui naiskonnaga on lihtsam suhestuda või oma mõtteid/muresid jagada. Minu kogemused on pigem positiivsed. Alati on hea tekkivad hõõrumised võimalikult varakult lahti rääkida, et nad hõõruma ei jääks ning*

projekti teostumist ei varjutaks või ajapikku ei võimenduks. Muidugi on naisloojatel olnud kogemusi, kui neid ei võeta meestega võrdväärsete partneritena või seatakse nende pädevus kahtluse alla. Võibolla peab pisut rohkem pingutama, et end "tõestada". Teine vastaja kirjutas: *"Erinevaid kogemusi on. Väga toetavaid, inspireerivaid. See ei ole ainult loomingulistel aladel nii. Kunstis on individualism üle mütologiseeritud ja koostööd võiks kindlasti palju rohkem olla. Naised töötavad koos paljudes töökollektiivides, "katavad" üksteist, olgu selleks siis madalad palgad, lastehoid jne. Igal pool tuleb ette hetki, mis vajavad loomingulisi lahendusi, milleni saab ja peab koos jõudma. Ka teise naise raamatu või intervjuu lugemine, näituse või lavastuse vaatamine on omamoodi koostöö, ühise kogemuse jagamise või mõne muu kujundi tõttu, mida ise hetkel ei näe."*

Vastustest johtuvalt on mul kahju kuulda, et naised on endiselt rollis, kus nad tunnevad, et peavad meeskolleegidega võrreldes end rohkem tõestama ja leian, et just nimelt kaasav koostöö mängib suurt rolli selle alavääristava kogemuse vähendamisel. See tähendab jäiga võimustruktuuri ja ametinimetuste rõhutamise ning ekspluateerivate meetodite kõrvaleheitmist, et väärtustada teisi, tähtsustada rohkem kõikide inimeste panust töösse või kui tunneme koostööde puhul vajadust toetuse ja innustamise järele. Ise pean oluliseks inimliku kontakti tekkimist.

4. LÕPUTÖÖ TULEMUS JA ARENGUVÕIMALUSED

Lõputöö käigus sai loodud raamat, milles ühinesid kolm olulist osa – luule, fotograafia ja terviklik küljendus. Arenguvõimalusteks oleks kogu raamatut kompaktsemaks muuta.

4.1 Tulemus ja vastavus eesmärgile

Leian, et saavutasin lõputöö eesmärgi luua foto- ja luuleraamat läbi kaasautorsuse. Lõputöö on terviklik paljudes aspektides – raamatusse sai loodud 25 unikaalset fotot, mis on eraldiseisvad luulest ning lisavad raamatule eraldiseisva väärtuse. Kogu raamat sai terviklikult küljendatud, mis laseb nii luulel kui ka fotodel võrdselt esile tulla. Küsitlesin nelja naiskunstnikku ning tänu nende vastustele ja enda kogemuse võrdlemisele sain luua teadlikuma autoripositsiooni.

4.2 Arenguvõimalused

Töö eesmärk oli luua foto- ja luuleraamat, milles kaks meediumit saaksid koos eksisteerida võrdselt. See oli raske ülesanne, sest luuletusi oli arvuliselt palju rohkem. Jäin küljendamise ja fotograafilise poolega rahule. Järgmisel korral oleks võimalik palgata toimetaja, kelle abil oskaksime teksti kompaktsemaks ja puhtamaks luua. See tähendaks, et kõige paremad luuletused jäävad alles ning korduma kippuva sisuga luuletused jääksid kõrvale. Lisaks oleks võimalus otsida rahastusallikaid ja teine trükikoda, kellega koostöö pakuks suuremat valikuvõimalust materjalide ja köitmistehnikate osas.

Empiirilise töö jätkamisel oleks võimalik intervjuusid pikendada ja täiendada ning teha kordusintervjuusid, milles vastajate kogemustesse süvitsi minna ning seeläbi tulemit täpsustada. Käesoleva töö mahu puhul hindan küsitlusele kulunud aega täiesti piisavaks.

Tulevaste koostööde puhul pean oluliseks kommunikatsioonioskuste arendamist. Selle all pean silmas nii kuulamisoskust, empaatiat, ausust ja konstruktiivset kriitika jagamist. Samuti jälgin edaspidi teadlikumalt, et rollijaotus oleks võimalikult võrdne. Arvan, et alati on

eeldamise asemel kasulikum täpsustada ning tunda huvi, kuidas koostööpartner end tunneb või mida arvab.

KOKKUVÕTE

Lõputöö käigus valmis koostöös Kadri Tiganikuga kunstnikuraamat "lumm ja Lumi", mille maht oli 216 lehekülge, formaat 13 x 14 cm. Raamatusse valmis 25 mustvalget fotot.

Valisin raamatu koostamise, sest olen terve elu sellest unistanud ning ühtlasi soovisin end proovile panna kahe meediumi ühtseks tervikuks loomisel.

Kirjalik osa koosneb neljast osast. Esimeses peatükis kirjutan enda autoripositsioonist ning sellest, kuidas jõudsin luule analüüsimisest visuaalse tulemini. Teises peatükis kirjeldan detailselt kogu praktilise osa protsessi. Kolmandas osas tutvustan uurimuse läbiviimise lähtepunkte ja meetodit ning intervjuude tulemusi teiste naisautoritega. Viimases peatükis arutlen lõputöö tulemuse, eesmärgile vastavuse ning arenguvõimaluste üle.

Enda koostöökogemuse hindamiseks, võrdlemiseks ning feministliku teooria konteksti asetamiseks soovisin saada rohkem teada teiste naisloojate kogemustest. Selle saavutamiseks viisin läbi poolstruktureeritud intervjuud nelja naisega, mille käigus uurisin muuhulgas, kui võrd nad on tundnud hierarhia olemasolu erinevates koostöödes teistega; kas nad on tundnud, et enda mõtete ja tunnete jagamine on olnud aktsepteeritud; kuidas on toimunud tööülesannete jaotus ning kui võrd on nad tundnud initsiatiivikust ning motiveeritust koostööpartnerite poolt?

Küsitlusest selgus, et nii minu kui ka valimi moodustanud kunstnike koostöökogemus oli suhteliselt sarnane. Järeldasin, et hierarhia võib esineda ka naistevahelises koostöös. Kõige enim sarnanes meie kogemus empaatia väljendumises. Nõustusime, et koostöö ajal tekkiva ebakindluse jagamine on loomulikum naistega ning see loob läbipaistvama ja sõbralikuma õhustiku. Minu koostöö puhul oli haavatavus ja avatus üks võtmesõnu, ilma milleta poleks saanud koostöö kaasautorist modelliga toimida ega valmida tundlikud aktifotod.

Jäin valminud tööga rahule ning loodan ka võimalusele raamatut laiemale avalikkusele kättesaadavaks teha. Raamatu edasiarendusteks oleks vajalik toimetaja olemasolu, kes aitaks raamatu sisu kompaktsemaks muuta. Rahastuse leidmisel avaneks võimalus ka raamatu

materjalid ning köitmistehnikad välja vahetada. Sel juhul valiksime paksema sisupaberi, tekstuuriga kaanematerjali ning köitmistehnika, mis võimaldaks raamatul avatuna püsida.

Lõputöö valmimise lühikese ajavahemiku tõttu ei õnnestunud mul küsitlusi edasi arendada. Selleks, et saavutada isiklikumad ja seetõttu autentsemad tulemused, oleksin soovinud kõikide vastanutega ka isiklikult kohtuda ning läbi viia kordusintervjuusid. See oleks võimaldanud luua usaldust ning mõlemapoolset isiklike kogemuste reflekteerimist. Küll aga andsid läbiviidud intervjuud palju mõtteainet ning aitasid mõtestada oma kogemust kunstnikuna.

SUMMARY

During the course of the thesis and in cooperation with Kadri Tiganik, the artist book "charm and Snow" was completed. The volume of the book is 216 pages, the format is 13 x 14 cm. 25 black and white photos were created especially for the book based on the poetry written by Kadri Tiganik.

I chose to create a book, because I have dreamt of creating one all my life. And I also wanted to challenge myself by trying to create a comprehensive work by combining two different mediums: text and photographs.

The written part of the thesis consists of four chapters. In the first one I describe my position as a co-author and how I analyzed Kadri Tiganik's poetry to come up with the following visual results. In the second chapter I describe the entire process of creating the book in conciseness. In the third part I present the theoretical framework (feminism) and method of conducting the research with the help of other female artists and the results of the semistructured interviews with them. In the last chapter I discuss the outcomes of the thesis and the book, compliance with my purposes and further opportunities.

In order to evaluate my own experience, I compared it with other female authors and placed it in the context of feminist theory. I wanted to learn more about the experiences of other female creators. I conducted four semistructured interviews in the digital form of Google Docs. During the interviews I investigated the extent to which they have experienced the dynamics of hierarchical relationships with other women; have they felt that sharing their thoughts and feelings has been accepted; how has the distribution of work tasks taken place and to what extent have they felt active initiatives and motivation while collaborating?

The interviews revealed that both - mine and the artists' experiences of cooperation - were very similar. I concluded that hierarchy is definitely existing between women in their collaborative artistic projects. Our experiences were most similar within the need of expressing empathy during any collaborative work. We agreed that sharing the insecurities that arise during collaboration is more natural with women and therefore create a more

transparent and friendlier atmosphere. In my case, vulnerability and openness were one of the key elements, without which the collaboration could not have worked out and the personal intimate nude photographs could not have been produced.

I am satisfied with the overall outcome and the final results of our artist book completed during my short thesis writing and producing period. I hope that we will have the opportunity to sell it in the bookstores in near future.

In order to evolve the concept and the design of the book, it would be necessary to have an editor to help make the content of the book more compact. We also try to get some funding to widen our printing options: materials and binding techniques. We would prefer a thicker paper for the content, a textured cover material, and a binding technique that would allow the book to stay open.

Due to the limited time frame, I was not able to develop a more personal relations with the interviewees. In order to get even more honest results, I would have liked to meet all the respondents in person and conduct a repeated but more conversational interviews with the female artists. This would have made it possible to build more trust and reflect on the personal experience of both sides. However, the conducted interviews gave a lot of valuable input and helped to make more sense of my own experience as an artist.

KASUTATUD KIRJANDUS

Autoriõiguse seadus [WWW] (13.05.23) [Link](#)

Doucet, Andrea., Mauthner, Natasha. (2006) “Feminist Methodologies and Epistemology”. *21st Century Sociology* Doi: <https://doi.org/10.4135/9781412939645> [Link](#)

Euroopa Nõukogu. Feminism and Women's Rights Movements [WWW] (12.05.23) [Link](#)

Nooijer, Rosa de., Sol Cueva, Lillian. (2022) “Feminist Storytellers Imagining New Stories to Tell”, *Gender, Development and Social Change (GDSC), Feminist Methodologies. Experiments, Collaborations and Reflections*. 2022: 237. doi: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-82654-3> [Link](#)

Saeidzadeh, Zara. (2023) “Gender Research and Feminist Methodologies”, *Gender-Competent Legal Education*. Springer Textbooks in Law. Springer., 2023: 184. Doi: https://doi.org/10.1007/978-3-031-14360-1_6 [Link](#)

Sultana, Farhana. (2007) *Reflexivity, positionality and participatory ethics: Negotiating fieldwork dilemmas in international research*. ACME: An international E-journal for Critical Geographies, 6(3), 374–385.

LISAD

Lisa 1

Näited kujundusprotsessist, mis ei toiminud

oo kaunis sügisene külmus
mu südame soojaks kütnud
ei tundugi nii hirmus nüüd see olemise võtlus

Hinnapakumine

Leana Lõhmus

saajale mina ▾

Tere taas,

trükkides sisu läbinisti valgele paberile, k.a. valged eeslehed, oleks 4 raamatu hinnaks 245,00 + km.

Tervitades,

Leana Lõhmus

AS Ecoprint | Savioja 3, Vahi alevik, 60534 Tartu vald**AS Ecoprint** | Tallinna esindus | Suur-Sõjamäe 35a, Tallinn, 11415, HarjumaaGSM 5698 5556 | Tel 7 331 413 | www.ecoprint.eeMärk
vastutustundlikust
metsandusest**ecoprint**keskkonnasõbralikud
trükiteenused!

Õitseeria

Lisa 3 (järg)

Lisa 3 (järg)

Lisa 3 (järg)

Keha seeria

Lisa 4 (järg)

Lisa 4 (järg)

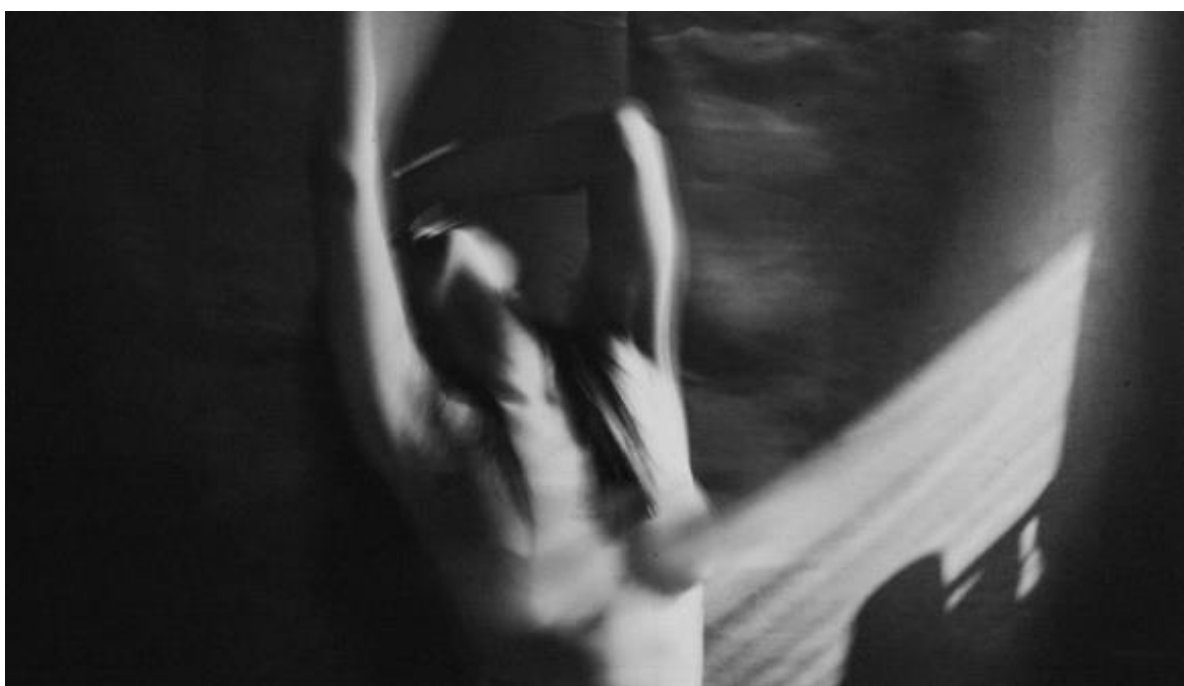
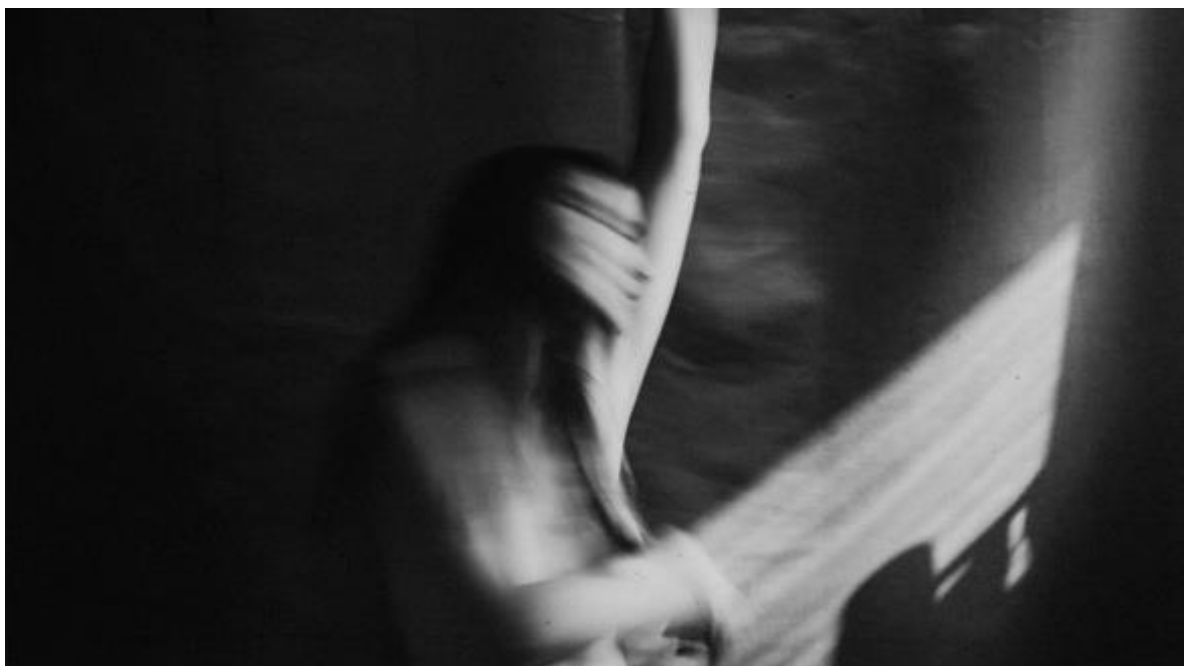
Lisa 4 (järg)

Lisa 4 (järg)

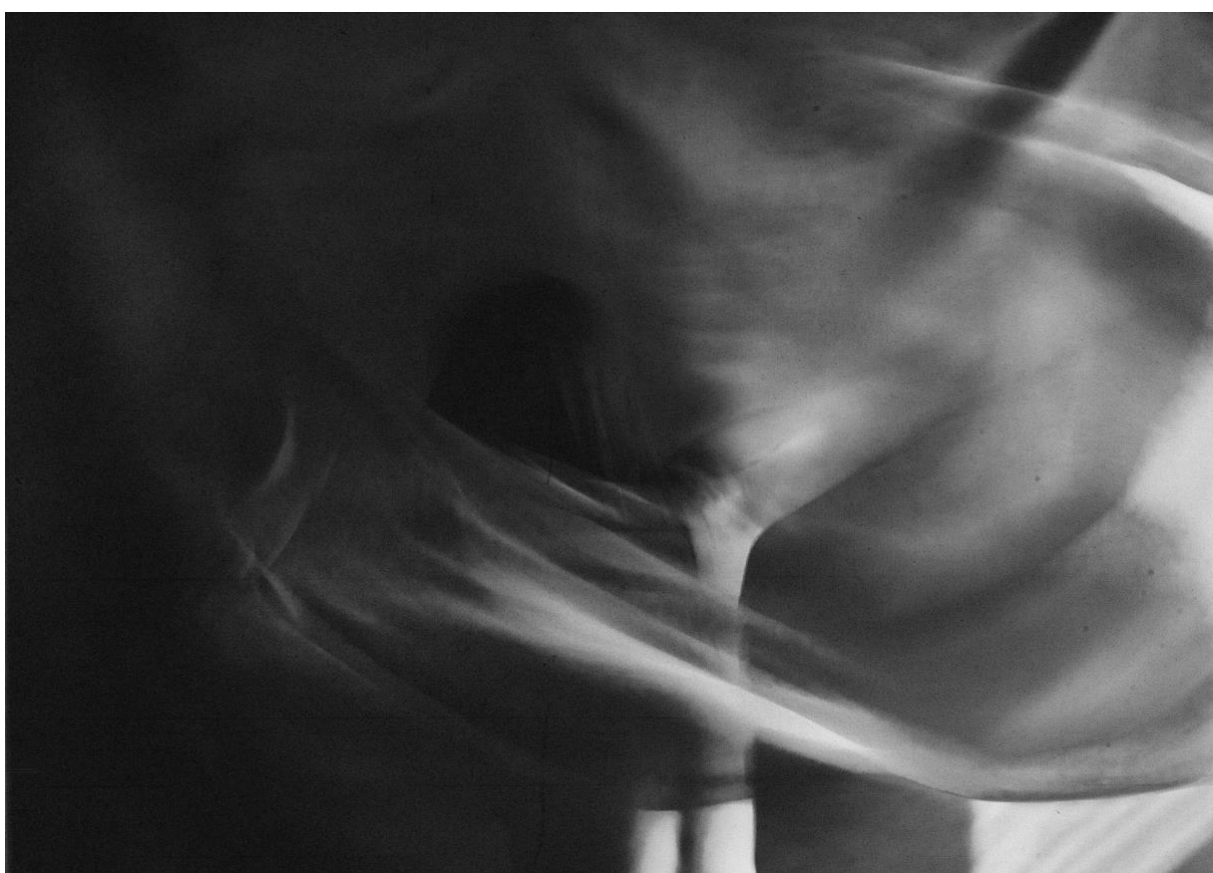
Vabanemise seeria

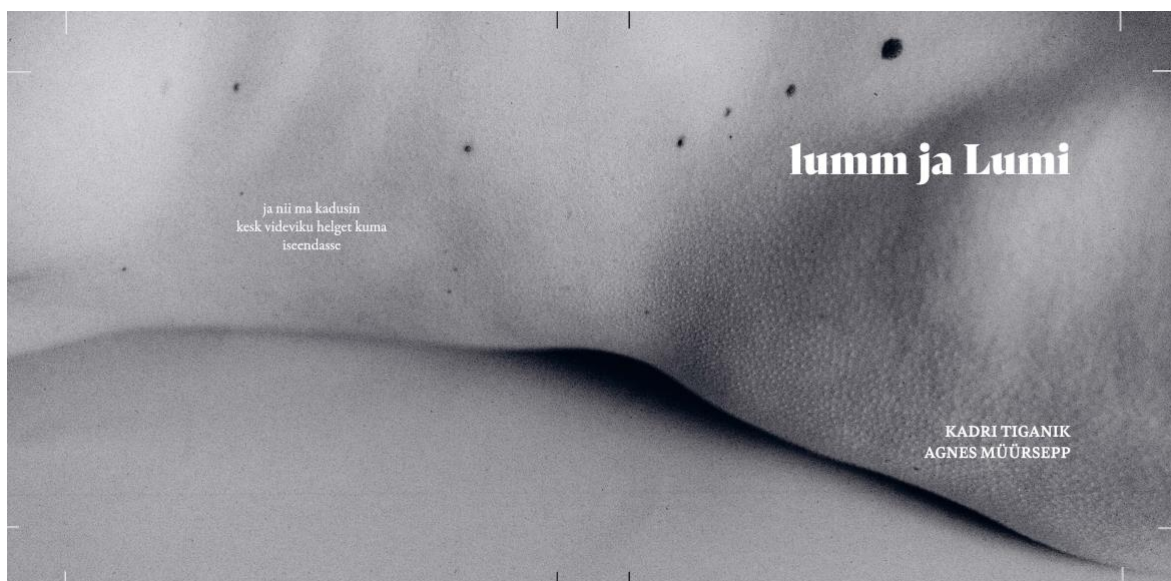

Raamatu kaas

Intervjuu küsimused.

- Kirjelda oma loominguulise koostöö kogemusi teiste naistega.
- Kas Sa oled tunnetanud/kogenud hierarhia olemasolu naistevahelises koostöös?
- Kuivõrd oled Sa tundnud, et koostööd naistega sinu isiklikus kogemuses on olnud läbipaistev, et oma tunnete ja mõtete jagamine ning üldisemalt haavatav olemine on aksepteeritud?
- Kirjelda, kuidas on Sinu naistevahelistes koostöökogemustes toimunud tööülesannete jagamine? Kas need on olnud võrdsed, kas peaks üldse olema?
- Kuidas Sulle tundub, kas võib olla, et naised otsivad (sinu töövaldkonnas) rohkem koostöövõimalusi? Kas Sinu puhul see kehtib?